

Közzététel: 2025. március 28.

A tanulmány címe:

A borversenybírálatok statisztikai elemzése

Szerzők:

HARSÁNYI DÁVID

a Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi docense

E-mail: harsanyi.david@uni-bge.hu

ILYÉSNÉ MOLNÁR EMESE

a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Pénzügyek tanszékének adjunktusa

E-mail: Ilyesne.Molnar.Emese@gtk.bme.hu

ZARÁNDNÉ VÁMOSI KORNÉLIA

a Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi docense

E-mail: vamosi.kornelia@uni-bge.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2025.03.hu0281>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) *Statisztikai Szemle* c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c) pontban foglaltak alapján a

Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle* c. folyóirat 103. évfolyam 3. számában megjelent, **Harsányi Dávid – Ilyésné Molnár Emese – Zarándné Vámosi Kornélia** által írt, **A borversenybírálatok statisztikai elemzése** című tanulmány (link csatolása)”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem feltétlenül esnek egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Harsányi Dávid – Illyésné Molnár Emese – Zarándné Vámosi Kornélia

A borversenybírálatok statisztikai elemzése

Statistical analysis of wine award judging

Harsányi Dávid, a Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi docense

E-mail: harsanyi.david@uni-bge.hu

Illyésné Molnár Emese, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Pénzügyek tanszékének adjunktusa

E-mail: Ilyesne.Molnar.Emese@gtk.bme.hu

Zarándné Vámosi Kornélia, a Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi docense

E-mail: vamosi.kornelia@uni-bge.hu

A borértékelések gazdasági szerepe vitathatatlan, hiszen egy-egy bor jó eredménye az értékesítésen is érezhető. A borbírálat jelentős fejlődésen ment keresztül az elmúlt száz évben, a zsűrizést azonban számos kritika éri. A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a zsűritagok által adott pontszámok mennyire tekinthetők következetesnek, megbízhatónak, illetve miként lehetne javítani az értékelésen. Az elemzés során a Winelovers Wine Awards nemzetközi borverseny 2022-es és 2023-as bírálati pontszámait dolgoztuk fel. 2022-ben 23 bizottságban 58 zsűritag összesen 623 bort, 2023-ban 23 bizottságban 65 zsűritag 839 bort értékelt, bizottságonként 5-6 taggal. Az adatok vizsgálata az SPSS programcsomag segítségével történt, a leíró statisztikai mutatók széles skálája mellett a változók közötti kapcsolatok elemzésére korrelációanalízist, illetve varianciaanalízist alkalmaztunk. Az eredmények alapján a zsűritagok értékelése meglehetősen konzisztensnek tekinthető, és kijelenthető, hogy sem a napszak, sem a bírák szakterülete vagy nemzetisége, továbbá a borkategória sem befolyásolta érdemben az eredményeket, ezek a hazai borszakma (termelők, kereskedők, fogyasztók, versenyszervezők) számára tehát fontos megerősítést jelentenek.

Tárgyszavak: borversenybírálat, értékelés megbízhatósága

The economic role of wine evaluations is indisputable, as the good results of a wine can also be felt in sales. The purpose of the study is to examine how consistent and reliable the scores given by the jury members are, and how the evaluation could be improved. During the analysis, the 2022 and 2023 wine judging scores of the Winelovers Wine Awards international wine competition were processed. In 2022, 58 jury members in 23 committees evaluated a total of 623 wines, in 2023, 65 jury members in 23 committees evaluated 839 wines, with 5-6 members per committee. The data was analyzed using the SPSS program package, and in addition to a wide range of descriptive statistical indicators, correlation analysis and variance analysis were used to analyze the relationships between the variables. Based on the results, the evaluation of the jury members can be considered fairly consistent, and neither the time of day, nor the judges' special expertise or nationality, nor the wine category significantly influenced the results. They are therefore an important confirmation for the domestic wine industry (producers, traders, consumers, competition organizers).

Keywords: wine competition judging, reliability of evaluation

A borkóstolás egyidős a bortermeléssel. A borok szöveges értékelése folyamatosan alakult ki a történelem során, azonban szisztematikus, pontszámmal és „vakon” történő minősítésük viszonylag újkeletű (*Wine History Tours, 2023*). Napjainkban a borbírálatok jelentősége megnőtt, hiszen a borok egyre szélesebb köre érhető el a piacon, megnehezítve a vásárlók döntését (*Ruiz, 2021*). A borászatok egyre több kiváló minőségű bort állítanak elő, ami a fogyasztók igényeinek változását is maga után vonta. A minőségi borok iránti kereslet növekedése a borfogyasztási szokások pozitív irányú elmozdulását jelzi (*Hlédik–Harsányi, 2019*). A vásárlói döntés összetett, számos szempontot mérlegelhetnek a fogyasztók a választásnál, *Szolnoki (2023)* például 15, *Harsányi és szerzőtársai (2023)* 16 tényezőt vizsgáltak. Ezek között szerepelnek a borversenyeken szerzett érmek, amelyek iránytűként szolgálhatnak a fogyasztóknak: a szubjektíven meghatározott „finom” bor helyett objektív paraméterekre támaszkodva „jó” bort vásárolhatnak.

A nemzetközi szakirodalmakban a borversenyek megbízhatóságával több tanulmány is foglalkozik, ami azt mutatja, hogy jelentős érdeklődés övezi ezt a témakört. Ugyanakkor – számba véve a hazai kutatásokat ezen a területen – azt mondhatjuk, hogy a borversenyek, illetve a borbírák megbízhatóságára vonatkozóan hasonló elemzés még nem történt.

A tanulmány célja, hogy

- áttekintse a borversenyek jelentőségét, szerepét,
- megvizsgálja az értékelések kritikáit, valamint
- konkrét adatok alapján elemezze a borbírálat tényezőit, a zsűritagok megbízhatóságát, és azt, hogy miként lehet fejleszteni az értékelési rendszert.

A primer vizsgálatokat a hazánkban megrendezésre került Winelovers Wine Awards nemzetközi borverseny 2022-es és 2023-as borbírálati adatai alapján végeztük.

1. Szakirodalmi áttekintés

1.1. A borversenyek szerepe és gazdasági jelentősége

A borok változatossága és a növekvő választék miatt a borvásárlóknak egyre nehezebb eligazodniuk az elérhető borok között (Ruiz, 2021). A hétköznapi borfogyasztó nem szeretne bonyolult magyarázatokat olvasni, ezért a versenyek szervezői igyekeznek egyetlen pontszámba besűríteni mindazt, amit egy bor kulináris szinten nyújtani tud. Az eredmények által tehát egyszerre számos bor értékelhető és összehasonlítható, megkönnyítve a vásárlók tájékozódását. Sok fogyasztó számára segítséget jelentenek, a pontszámokat és a szerzett érmekeket figyelembe veszik döntéseiknél, bár ez a szempont általában nem tartozik a legfontosabbak közé (Baptista Dos Santos, 2016; Herbst–Von Arnim, 2009; Orth–Krška, 2001; Sáenz-Navajas et al., 2013).

A borversenyeken szerzett díjakat a termelők gyakran felhasználják a fogyasztók tájékoztatására, segítésére, útmutató jellegük miatt (Schiefer–Fischer, 2008). Kutatás is igazolta, hogy ha ugyanazon tételt vakon és a címke ismeretében is kóstolták a fogyasztók, akkor a bor minőségét jelző információ (például egy aranyérem emblémája) befolyásolta a borvásárlási döntésüket (Klink–Lehmann et al., 2019).

Hazai adatok is rendelkezésre állnak a borversenyek ilyen jellegű szerepét illetően. Egy 2017-es országos kutatás szerint a borok iránt érdeklődők és a borismerettel rendelkezők figyelik leginkább a borversenyeken elért eredményeket (Szolnoki–Totth, 2017). A 2021-es Nagy Borteszt eredményei alapján is elmondható, hogy viszonylag kis mértékben, de a fogyasztók – leginkább a Z generáció tagjai – tekintetbe veszik a díjakat (Harsányi et al., 2023). A 2023-as országos felmérés is megerősítette, hogy a versenyeredmények továbbra is szerepelnek a vásárlási szempontok között, azonban ebben az értelemben nem annyira fontosak (Szolnoki, 2023).

A borversenyek szerepét növeli, hogy a világ, illetve hazánk bortermelése az utóbbi időszakban jelentősen meghaladja a fogyasztást (lásd OIV, 2023; KSH, 2024). A termelők (és a kereskedők) számára egyre nehezebb az értékesítés, így olyan megoldásokat kell alkalmazniuk, amelyek képesek kiemelni a tételüket a többi közül. Erre pedig alkalmasak az elért eredmények, leginkább a palackokra ragasztott medálok formájában. A termelők szerint érdemes befektetni a nevezésekbe, mert gazdasági értelemben is megtérül. A díjakba vetett bizalom többnyire növeli a fogyasztók költési hajlandóságát a díjazott borok irányába (Neuninger et al., 2015), ezért fontos, hogy a borversenyek törekedjenek arra, hogy hitelesek és megbízhatóak legyenek (Neuninger et al., 2016).

A Global Wine Medal Rating több mint 200 borversenyt tart számon. A legjelentősebb eseményeknél a nevezések száma elérheti a 20 ezer tételt: Gilbert & Gaillard International Challenge 20 000, Decanter World Wine Awards 17 450, Concours General Agricole Paris 15 850, International Wine & Spirit Competition 14 720 (*Global Wine Medal Rating, 2024*). A 100 euró körüli nevezési díjakból könnyen kiszámítható, hogy ezek a versenyek egyben jelentős üzleti vállalkozások is. Egy korábbi, 2008-as adat szerint a borászatok összesen több mint 1 millió dollárt fordítottak nevezési díjakra négy kaliforniai borversenyen, ami azt mutatja, hogy érdemes befektetniük ilyen versenyekbe, mert a nevezési díjak megtérülnek (*Hodgson, 2008*). A részvétel tehát racionális üzleti döntés a termelők számára, hiszen a minél több és jobb eredmény (medál) megszerzése ígéretes stratégiának tűnik (*Orth–Krška, 2001*).

Hazánkban a három jelentősebb megmérettetés az Országos Borverseny, a VinAgora és a Winelovers Wine Awards. Ezeken a nevezések száma természetesen jóval alacsonyabb, mint a nemzetközi versenyeken, általában 800 és 1000 között mozog (*Országos Borverseny, 2024; VinAgora, 2024; Winelovers Wine Awards, 2024*). Míg az Országos Borversenyen csak magyar borok szerepelnek, addig a VinAgora és a Winelovers Wine Awards esetében külföldiek is (igaz, a hazai tételek dominálnak). E három borversenyen nevezésekre – számításaink szerint – évente összesen mintegy 50 millió forintot költenek a borászatok (*Országos Borverseny, 2024; VinAgora, 2024; Winelovers Wine Awards, 2024*).

A borversenyeket számos kritika is éri. A leggyakoribbak közé tartozik, amikor ugyanazt a bort különböző versenyeken másként értékeli (*Kielmayer, 2021*). Kifogás az is, hogy a szakértői értékelések eltérnek a fogyasztók megítélésétől, így a díjak nem feltétlenül alkalmasak a vásárlói döntés megalapozására (*Schiefer–Fischer, 2008*). Problémás lehet továbbá, hogy a szakértők tudásában, tapasztalatában lehetnek eltérések (*Bitter, 2017*). Egyes szerzők úgy vélik, hogy összetettebb, objektívebb értékelési szisztémára van szükség az díjak hiteles odaítéléséhez (*De Nicolo, 2023*). Sokan azonban úgy gondolják, hogy a borbírálat összességében megbízható módon mutatja a minőséget (*Brenner, 2018*), és ha egy bor több megmérettetésen is konzisztensen kiemelkedően szerepel, aranyérmet szerez, úgy tartják, hogy megfelel a nemzetközi kereskedelmi elvárásoknak (*Malfeito-Ferreira et al., 2019*).

1.2. A borok értékelési rendszere

A bor kezdetben a kultúra, a vallásgyakorlás részét képezte, a borkóstolás közösségi tevékenységként ünnepekhez kötődött, ahol az emberek személyes preferenciáik és ízlésük alapján értékelték a borokat, nem pedig egy kritériumrendszer

alapján. A borértékelési módszerek folyamatosan fejlődtek, a 19. századra a borkritikák egyre tárgyilagosabbak lettek (*Wine History Tours, 2023*). Kiemelkedő jelentőségű volt az 1976-ban Párizsban tartott kóstoló, ahol a legjobb és legdrágább francia borok mellett az akkor még szinte ismeretlen kaliforniai borokat értékelték. Viszonylag újszerű megoldásnak számított a vakkóstolás (ahol a bírák nem ismerik a termelőt, borvidéket), és hatalmas meglepetésre az amerikai borok győztek a legendás burgundi és bordeaux-i borok előtt (*Prisco, 2021*).

A kóstolási jegyzeteket korábban is használták, a pontozásos rendszerek azonban viszonylag későn alakultak ki (*Wine History Tours, 2023*). Az értékelésre különböző skálákat használnak, az egyszerűbb, 0-tól 5-ig terjedő értékektől az elterjedt, 0-tól 20-ig menő skáláig, a leggyakoribbnak mégis a 100 pontos rendszer tekinthető. (Érdeemes megjegyezni, hogy ezeket a módszereket nem csupán csoportos szakértői bírálat esetén alkalmazzák, hanem a borszakértők saját értékelése során is.) A 100 pontos rendszert egyébként Robert Parker amerikai borkritikus dolgozta ki 1978-ban (*Parker, 2024*), aki jelentős elismertségnek örvendett, és értékítélete gyakran nagymértékben hatott az általa vizsgált borok, borstílusok piaci helyzetére is (*Ashton, 2016*). A borokat tehát borszakértők értékelik, egymástól függetlenül is, azonban gyakran versenyek keretében, közösen történik a bírálat.

Jelenleg a legelterjedtebb, legelfogadottabb az OIV (Organisation Internationale de la Vigne et du Vin – Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet) 100 pontos rendszere, amelyet számos borverseny alkalmaz. Az ilyen versenyek technikailag szigorúan szabályozottak, például a szervezet szakértői biztost nevez ki, aki ellenőrzi a bírálati folyamatot. A zsűritagokat 5–7 fős nemzetközi bizottságokba kell beosztani, a borokat megfelelően elő kell készíteni, behűteni és csoportokba osztani (*OIV, 2021*). A legjelentősebb borverseny, a Decanter World Wine Awards is pontosan meghatározza, hogy a sorozatokat ország, borvidék, szín, szőlőfajta, stílus, évjárat és árszint szerint kell rendszerezni, ugyanakkor a zsűritagok nem kapnak információt a szőlőfajtaról, az évjáratról, valamint természetesen a termelőről, a márkáról és a bor nevééről sem (*Decanter.com, 2024*).

Az OIV-rendszerben úgy kell felszolgálni a tételket, hogy azokat ne tudják beazonosítani a bírák (általában zsákokba helyezik az üvegeket). A zsűritagok nem beszélhetnek egymással, tehát nemcsak „vakon”, hanem némán is bírálhatnak, egy nap maximum 45 tételt, legalább 3 sorozatban („flight”-ban), közte 15 perces szünetekkel. Amennyiben igény merül fel, újrakóstolják a borokat. A csendes (nem habzó) borok minőségét 10 különböző aspektusból vizsgálják, és ezeket külön egy-egy 5 szintű skálán minősítik. A nevezett tételeknek maximum 30%-a kaphat érmet (*OIV, 2021*).

Az angolszász típusú borbírálati rendszerben az OIV-hez képest szabadabban határozzák meg a szabályokat, és a piaci igényeket jobban szem előtt tartják (*Borásportál, 2022*). Eltérés lehet abban is, hogy egy bort hányszor, hányan bírálhatnak,

illetve az egyéni kóstolás után egyeztetik-e az eredményeket szóban. Utóbbira gyakran abban az esetben kerül sor, amennyiben az értékelések között jelentős (5–7 pontos) eltérés mutatkozik.

Az aranyérem esetében – ahogyan az előzőekben szó esett róla – viszonylag egységes a szakmai elismertség, ezért nem mindegy, hogy az adott versenyen hány ponttól adják az érmet. Ahol százalékosan maximalizálva van ez az arány (például a hazai VinAgorán), ott akár az érmehez szükséges pontszámok emelése is előfordulhat (*VinAgora, 2024*).

1.3. A borversenyek értékelésének vizsgálata

A borbírák megbízhatóságát több tanulmányban számos módszerrel próbálták feltérképezni. Bayes-féle modellt alkalmazott *Cao és Stokes (2010)*, valamint *Chen (2022)*. Varianciaanalízis (ANOVA) módszerével végezte kutatását *Hodgson (2008)* és *De Nicolo (2023)* is. Az imént említett módszerek mellett a Borda-féle strukturált keretrendszert alkalmaztak *Gergaud és szerzőtársai (2021)*, illetve *Hulkower (2012; 2021)*. *Pearson* termékmomentum korrelációs együttható módszerét alkalmazta *Ashton (2011)*, majd *Berg és szerzőtársai (2022)* is. A kutatók módszertanának sokszínűségére utal *Bodington (2022a)* diszkrét és korlátos normál valószínűségi tömegfüggvénye (PMF), *Ashton (2012)* korrelációs mérései a megbízhatóság és konszenzus számszerűsítésére, *Cliff és King (1997)* tojánhéjgrafikonos módszerei, valamint *Kaiman és szerzőtársai (2023)* esetében a kétlépcsős legkisebb négyzetek (2SLS) regresszióanalízis használata. *Parsons és Thompson (2009)* feltáró felmérést és kísérleti módszereket alkalmazott.

A borbírák megkülönböztető képességét, az elfogultságát és a következetességét vizsgálta *Cao és Stokes (2010)*, *Chen (2022)* és *Hodgson (2008)*. A borbírák megbízhatóságát és a konszenzust elemezte *Ashton (2012)*, továbbá *Berg és szerzőtársai (2022)*, összehasonlítva más szakterületekkel. *Hulkower (2021)* a megbízhatóság mellett a versenyeken használt pontozási és összesítési módszereket is elemezte. *Bodington (2022a)* módszerével a borbírákói értékelések eloszlásának leírását és a bizonytalanságok kezelését tűzte ki célul. A bírálók közötti összehasonlíthatóság mellett a borok minőségi értékének (QV) vizsgálatára fókuszált *De Nicolo (2023)*. *Gergaud és szerzőtársai (2021)* a borbírák véleményének harmonizálását és a borok konszenzusos minősítésének lehetőségét vizsgálták. *Ashton (2011)* kutatómunkájában azt elemezte, hogy két vagy annál több bíráló értékelésének átlagolásával a bor minőségének megítélése hogyan változik. *Cliff és King (1997)* a bírálók összehasonlíthatóságát és különbségeit vizsgálta, kihangsúlyozva az egyéni gyengeségeket és erősségeket.

Cao és Stokes (2010) egyetlen borversenyt tanulmányozott, ahol 3000 bort indítottak, a vizsgálatba azonban csak azt a 68 bort vonták be, amelyekből háromszoros mintát kaptak a borbírák. 67 bíráló teljesítményét elemezték, 17 bírói panelben, ezekben többnyire 4-4 bírót vett részt. Ugyanúgy egy nagy borversenyt vizsgált *Hodgson (2008)* 2005 és 2008 között, aki évente 65–70 bírót értékelt, 16-16 bírálóbizottságban. A 30 tételes flightok között 4 bor is háromszor szerepelt, ezáltal elemezhető volt a bírálók következetessége. *Cao és Stokes (2010)*, illetve *Hodgson (2008)* vizsgálatával ellentétben *De Nicolo (2023)* nem egy, hanem több borverseny szakértői értékelését végezte el. Az egyik versenyen 170, a másik versenyen pedig 2485 bor került értékelésre. *Hulkower (2021)* ugyanazon verseny adatait vizsgálta két különböző időszakban, 122 bírót teljesítményét elemezve. *Cliff és King (1996)* is két borversenyt vizsgált, egymást követő években. Minden versenyen 5 borbíró mellett minden évben 2-2 borvásárló és 3 borszakíró is részt vett. Az első vizsgált évben 174 bor 33 flightban, az utána következő évben 190 bor 27 flightban szerepelt. Hasonlóan *Cao és Stokes (2010)*, *Hodgson (2008)* és *De Nicolo (2023)* vizsgálatához, *Bodington (2022a)* is a borbírák háromszoros értékeléseit elemzi, vizsgálatában 72 zsűritag vakon értékelt. *Chen (2022)* egy nagy adatbázisú honlap adatai alapján 10 bíráló 370 000 borértékelését dolgozta fel, csakúgy, mint *Gergaud és szerzőtársai (2021)*, akik szintén meglévő adatokra támaszkodtak a kutatásaik során. *Ashton (2012)* is meglévő tanulmányok eredményeiből végezte vizsgálatát: 41 más szakterületről származó tanulmány eredményeit hasonlította össze 46 borászati tanulmány eredményeivel. *Ashton (2012)* mellett *Berg és szerzőtársai (2022)* is más szakterület bírójának megbízhatóságát vizsgálták, egy 87 palackozottvíz-fajtából álló verseny értékelését hasonlították össze egy borverseny eredményeivel, ahol 50 bort értékelték naponta, több napon keresztül.

Cao és Stokes (2010) a bírók esetében különböző mértékű elfogultságot mutatott ki: a kifejezetten negatív elfogultsággal bírót szakemberek másokhoz képest szigorúbban minősítették a borokat. Az értékeléseknél a nagyobb variációs értékkel rendelkező borbírák alacsonyabb belső konzisztenciát vagy nagyobb variabilitást mutattak. *Chen (2022)* arra jutott, hogy Bayes- és SVM-osztályozók alapján a bírók képesek pontos és következetes bírálatokat adni. Ellentétes eredményeket hozott *Hodgson (2008)*, hiszen nála a bírók csupán 10%-a tudta reprodukálni egy éremcsoporton belül a pontszámát, míg egy másik 10%-a alkalmanként ugyanazt a bort különböző éremmel értékelt, a bronztól az aranyig, *Hulkower (2021)* pedig arra utalt, hogy a 2010 és 2012 között megrendezett San Francisco Chronicle borversenyeket vizsgálva a 122 bíróból csupán 18%-uk teljesítette a szakértői elvárásokat. *Hodgson (2008)* eredményei közül kiemelendő, hogy a bírók értékelésükben következetesebben ítélték meg azt, ami nem tetszett nekik, mint azt, ami tetszett. A bírók az egyik évben mutatott jobb teljesítménye nem korrelált a következő évben elért jobb teljesítménnyel, ami a bírói teljesítmény időbeli konzisztenciájának

hiányára utal. *Bodington (2022b)* eredményei között szerepel, hogy a bírálók értékelései jelentősen eltérnek a véletlenszerű sorsolásoktól, ami az értékelésekben a nem véletlenszerű viselkedésre utal. *Ashton (2012)* az egyéb szakterületekkel való összehasonlításnál azt találta, hogy a megbízhatóság minden területen következetesen magasabb, mint a konszenzus, ugyanakkor a borbírálat esetében mind a megbízhatóság, mind a konszenzus átlagosan alacsonyabb, mint egyéb területeken. Pozitív kapcsolatot fedezett fel a megbízhatóság és a pontosság, valamint a konszenzus és a pontosság között. Hasonló eredményeket mutattak be *Berg és szerzőtársai (2022)*, ugyanis a vízbírálatok közötti megbízhatóság jobb a véletlennél, és összehasonlítható néhány borversennyel. A bírálók egymás közötti megbízhatósága magasabb a borversenyeken, mint ami véletlenszerűen elvárható lenne, de alacsonyabb, mint ami akkor tapasztalható, amikor más területek szakértői saját szakterületükre jellemző ítéleteket hoznak. *Cliff és King (1997)* megállapította, hogy a bírálók hasonlóságai és különbségei megbízhatóan kimutathatók, kiemelve az egyéni gyengeségeket és erősségeket. *Kaiman és szerzőtársai (2023)* a piaci árak és a termékminősítések közötti szignifikanciát vizsgálták, ahol megállapították, hogy az értékelések konzisztenciája növekszik. A vizsgálatban 20 év alatt elkészült 13 911 értékelést elemeztek, összesen 8444 borról. Bizonyították, hogy az árak és a borminősítések között szignifikáns kapcsolat van. *Parsons és Thompson (2009)* a borszaküzletekben és a szupermarketekben azokat az ajánlásokat vizsgálta (díjnyertes borok, bestsellerlisták és az eladók hitelessége), amelyek alapján a vásárlók bort választottak. 144 résztvevő bevonásával szerzett eredményeik alátámasztják, hogy a vásárlók csekély ismeretekkel rendelkeznek a termékekről és kockázatcsökkentés céljából keresik a megbízható ajánlásokat.

2. Az eredmények elemzése

A borbírálatok számszerű értékelésének elemzése az alábbi kérdések megválaszolását célozza:

- A bírálók értékelései alapján kijelenthető-e, hogy az eredmények konzisztensek, megbízhatóak, vagyis érdemes borversenyeket szervezni?
- Amennyiben szükséges, úgy milyen módon formálható az értékelési rendszer, hogy az hozzájáruljon a borok között fennálló minőségi eltérések megjelenítéséhez?
- Az előbbi cél elérése érdekében indokolt-e változtatni a zsűri összetételén?

A megfogalmazott kérdések számos aspektusból és alapvetően eltérő eszközökkel vizsgálhatók. A különböző eszközök, megközelítések ugyanakkor eltérő

információigényt is támasztanak, mivel a számszerű – ezáltal talán egzaktabban mérhető – jellemzők mellett nehezen vagy egyáltalán nem mérhető szoft tényezők (például ízlés, hangulat, a zsűritagok személye, személyisége stb.) is befolyásolhatják a kérdésekre adott válaszokat. Természetesen jelen kutatás keretein belül – elsősorban terjedelmi korlátok és a rendelkezésre álló inputadatok determinálta lehetőségek okán – nincs mód a felvetett kérdések valamennyi aspektusból történő vizsgálatára, az alternatív módszerek, szempontok feltárására, rangsorolására, azok egymással történő szembeállítására. A fenti sajátosságokra tekintettel a tanulmány a kvantitatív, mérhető, számszerűsíthető jellemzők vizsgálatával, a 2022-es és a 2023-as Winelovers Wine Awards nemzetközi borverseny pontszámainak statisztikai elemzésével kíván hozzájárulni a tudományos diskurzushoz a felvetett kérdések megválaszolásán keresztül.

A kutatásban alkalmazott megbízható, következetes értékelési módszertan a szakirodalom feldolgozása alapján került definiálásra. *Ashton (2012)* szerint a bírálókat / bírálók megbízhatósága egy intraindividuális fogalom, amely ugyanazon bor egy bíráló által megismételt ítéleteinek hasonlóságára vonatkozik, míg a konszenzus egy interindividuális fogalom, és ebben a kontextusban egy adott bor megítélésének hasonlóságára vonatkozik két vagy annál több független bíráló között. A megbízhatóság és a konszenzus egyaránt szükséges követelmény a borbírálatban való szakértelemhez. Az előbb bemutatott, pragmatikus megközelítés tekintetében alapvető kérdésként fogalmazható meg, hogy vajon az egyes borbírák milyen mértékben ismétlik meg saját ítéleteiket, továbbá kérdésként nevesíthető még, hogy a különböző borbírák milyen mértékben értenek egyet ugyanazon bor vonatkozásában megfogalmazott ítéleteikben. Az elemzett szakirodalmak egyes bírálók megbízhatóságát jellemzően az azonos borok két különböző alkalommal történő ismételt értékelése közötti korreláció mutatóival mérték (*Ashton, 2012*).

Hasonlóan mérhető a borbírálat „értékelőközi” megbízhatósága, azaz a bírálók közötti konszenzus mértéke is, ahol a különböző bírálók ugyanazon borokra adott értékelései közötti összefüggést vizsgálták. A bírálók értékelései közötti pozitív korreláció azt jelenti, hogy a bírálók hasonló különbségeket fedeztek fel a borok között, és hasonló normák mentén értékelték, amikor az észlelt különbségeket pontszámokká alakították át. Ebben az esetben a borok relatív minőségéről alkotott kollektív megítélésük értelmes lehet (*Berg et al., 2022*).

Jelen kutatásban a megbízhatóságot interindividuális megközelítésben van módunk vizsgálni, mivel a verseny adottságaiból adódóan minden bort jellemzően egyetlen alkalommal bíráltak, nem került sor ugyanazon bor vagy borok ismételt értékelésére.

A vizsgálandó jelenség konceptualizálását követően az operacionalizáláshoz elengedhetetlen a megfogalmazott kérdések pontosítása:

1. Megbízhatónak tekinthető-e a bírák értékelése interindividuális megközelítést alkalmazva? Milyen – könnyen alkalmazható – statisztikai eszközök állnak rendelkezésre a szervezők számára, amelyek releváns információkat adnak a bizottságok összetételének vizsgálatához, az értékelések megbízhatóságának növeléséhez?
2. Vannak-e szisztematikus eltérések a bírák értékelése között? Ha igen, akkor az milyen mutatószámokkal és milyen jellemzők mentén azonosíthatók? Milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a szélsőségek kiszűrésére?
3. Milyen tényezők befolyásolták a bírálók értékelését, a bírálat/kóstolás ideje, a bírálók szakterülete vagy esetleg a borok egyéb jellemzői voltak jelentősebb hatással a végső pontszám kialakulására? Azonosíthatók-e jellemző eltérések az egyes csoportok (Master of Wine, borász, kereskedő, szakértő, sommelier¹) bírálati között?

Az előzőekben feltett, alacsonyabb absztrakciós szintű kérdések már alkalmasak arra, hogy a rendelkezésre álló bírálói pontszámok vizsgálata alapján, ismert statisztikai módszerek alkalmazásával megválaszoljuk őket, így elkerüljük a helytelen operacionalizálásból adódó zavaros módszertani megoldások implementálását.

A rendelkezésre álló elemzési módszertanból a leíró statisztikai mutatók széles skálája mellett olyan, a változók közötti kapcsolatok feltárására, elemzésére alkalmazható mutatószámokat, módszereket is felhasználtunk, mint a korrelációanalízis, illetve a varianciaanalízis.

A megfogalmazott kutatási kérdéseink megválaszolásához a kiválasztott, évente megrendezésre kerülő nemzetközi borverseny 2022. és 2023. évi bírálati pontszámait használtuk fel. A 2022-es évben 18 bizottságban 58 zsűritag értékelt a benevezett 623 bort, 2023-ban ugyanakkor közel 35%-kal több bort neveztek a versenyre, így már 23 bizottságban 65 zsűritag értékelt a borokat. A bizottságok közel azonos létszámúak és hasonló összetételűek voltak. Jellemzően bizottságonként 5–6 fő, kereskedők, szakértők, borászok, sommelier-k és „amatőr borszakértők” értékelték az adott kategória benevezett borait, vakon, azaz csak a borkategóriát ismerték a bírálat során. Hat borkategóriában hasonlítottuk össze a benevezett borokat: (1) pezsgő, (2) aromatikus fehérbor, (3) száraz fehérbor, (4) rozé, (5) vörösbor, (6) édes bor. A verseny 2022-ben két napon keresztül, 2023-ban a benevezett borok lényegesen magasabb számának köszönhetően három napon át tartott, a bizottságok tagjai délelőtt és délután is értékelték a borokat átlagosan 4–6 borból álló sorozatokban, bizottságonként összesen 30–40 tételt.

¹ Borszakértő, aki a vendéglátóhelyeken a borok beszerzésével, ajánlásával, ételekhez párosításával és felszolgálásával foglalkozik.

Elemzésünkben – a borversenyek hivatalos értékelésétől eltérően – figyelembe vettük az amatőr borászok által adott pontszámokat is, ugyanakkor szükséges kiemelni, hogy nem vettük figyelembe a legalább egy bíráló által „hibás”-nak minősített borokat, amelyek pontszáma a hibás minősítés következtében rendkívül alacsony, értékelhetetlen volt. A 2023. évi versenyen néhány bor esetében ismételt értékelésre is sor került, amelyeket az elemzésben külön pontszámokként vettünk figyelembe. A borok értékelése 100 pontos rendszerben történt, a végső pontszámot az egyes bírák egyedi pontszámainak egyszerű számtani átlagaként határozták meg. A pontszámok egy viszonylag szűk intervallumban változtak (1. táblázat), ennek oka – a benevezett borok magas minősége mellett – a pontozási szabályoknak is köszönhető, azaz a végső értékelés nem tartalmazza a „hibás” borokat, illetve jelentősebb eltérés esetén lehetőség volt az eltérő vélemények megvitatására, egyeztetésére.

1. táblázat

A pontszámok eloszlása az amatőr értékelések és a többszörös bírálatok figyelembevételével

Distribution of points in with amateur and multiple evaluations

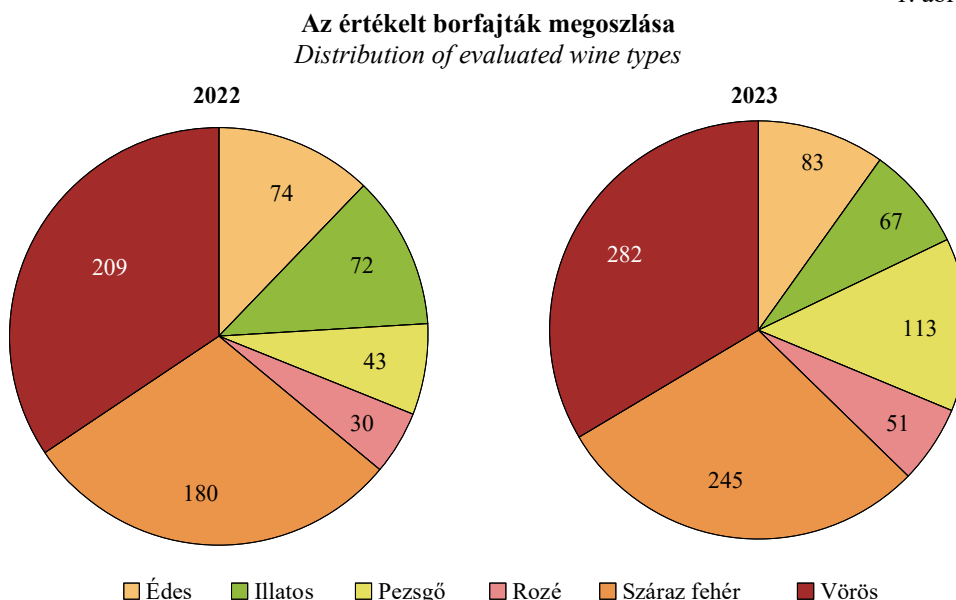
Pontszám és érem	Értékelt borok száma	
	2022	2023
75,00–81,99	80	65
82,00–83,99; ajánlott	155	139
84,00–86,99; bronz	232	395
87,00–89,99; ezüst	100	195
90,00–94,99; arany	41	47
95,00–; nagyarany	0	4
Összesen	608	845

Forrás: saját szerkesztés.

Az eredményeket tekintve 2022-ben összességében a borok több mint 60%-a részesült díjazásban (arany-, ezüst- vagy bronzéremben), de ebben az évben nem volt ún. „nagyaranyérem”, azaz legalább 95,00 pontos átlagos eredmény. A 2023. évi versenyen a bírálók 4 bort értékelték legalább 95 pontra, amelyek így nagyaranyérmel szereztek, ezekkel együtt a borok 75%-a kapott arany-, ezüst- vagy bronzérmel.

Az értékelt borok főbb jellemzőit vizsgálva megállapítható, hogy nemcsak több bort neveztek a 2023. évi versenyre, de azok átlagos pontszáma – ezáltal feltételezhetően a minőségük is – majdnem mindegyik kategóriában nőtt, ugyanakkor az egyes borkategóriák aránya csak kismértékben változott (1. ábra).

1. ábra

Forrás: saját szerkesztés.

A borok értékelését 2023-ban az átlagosan magasabb pontszám mellett a kisebb szórás is jellemezte (2. táblázat), ugyanakkor megállapítható, hogy az átlagosan magasabb pontszámot elért borokhoz mindkét évben nagyobb szórás is tartozott, azaz a gyengébbnek értékelt borok tekintetében nagyobb volt az egyetértés a bírálók között, míg a legjobbnak értékelt borok esetén egyértelműen jobban megoszlottak a vélemények.

2. táblázat

Az értékelt borfajták leíró statisztikai jellemzői
Descriptive statistical characteristics of the evaluated wines

Borkategóriák	Darabszám		Átlagos pontszám		Pontszám szórása ^{a)}	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Édes	74	83	87,46	85,81	3,63	3,99
Illatos	72	67	83,14	84,00	2,35	1,45
Pezsgő	43	113	82,95	84,84	2,00	2,81
Rozé	30	51	85,57	85,48	2,24	2,31
Száraz fehér	180	249	85,27	85,62	2,65	2,17
Vörös	209	282	84,61	86,11	2,41	2,53
Összesen	608	845	84,91	85,56	2,88	2,64

a) A szórások jelen esetben megfelelően összehasonlíthatóak az átlagos értékek közötti rendkívül kismértékű különbségeknek köszönhetően, nem szükséges a relatív szórás alkalmazása az összehasonlíthatósághoz.

Forrás: saját szerkesztés.

Az 1. kérdés megválaszolásához – az interindividuális megközelítést alkalmazva – azt kell megvizsgálni, mennyiben tértek el az egyes bizottsági tagok értékelései egymásétól, illetve az átlagos értékeléstől. Elemzésünkben első lépésként a pontszámok szórását, illetve relatív szórását használtuk a kérdés megválaszolásához. Az egyes borok átlagos pontszámaitól való eltérések összességében – az alkalmazott szabályoknak köszönhetően – csak kismértékben szóródtak, 2022-ben a 0,00 és 8,95 közötti intervallumban, míg 2023-ban a 0,00 és 5,76 közöttiben. Érdeemes megfigyelni, hogy a bírák teljes egyetértése, azaz a 0,00 értékű szórás mindkét évben csak a legmagasabb pontszámmal értékelt borok esetén fordult elő. Fontos hangsúlyozni, hogy a szélsőségesebb pontszámokkal értékelő bírálók nagyobb hatást gyakorolhatnak a végső pontszámokra, így a díjazásra is, ezért indokolt ezen bírák pontozásának elemzése. Annak ellenőrzésére, hogy a bírák értékelése mennyire volt konszenzusos, szintén használható a szórás mutatója, azaz az egyes borok bírálati pontszámainak az átlagos bírálati pontszámtól való eltérése. Az átlagtól mért átlagos eltérések összehasonlítása során megállapítható, hogy 2022-ben mindössze 1 bizottság esetén haladta meg a relatív szórás az 5%-ot, a többi bizottság esetében ez a mutató 2–4% között mozgott, ami egyértelműen rendkívül kismértékű szóródást mutat, még a speciális szabályokat figyelembe véve is. Ezzel szemben 2023-ban még kiegyenlítettebb volt az értékelés, az egyes bizottsági tagok bírálati pontszámainak relatív szórása a 2,6% és 4,3% intervallumban mozgott.

Számításaink alapján levonható a következtetés, miszerint a bírák pontszámai az átlagos pontszámtól rendkívül kismértékben – 2022-ben 3,4, 2023-ban 3,1%-ban – tértek el, azaz ezen mutató alapján határozottan konszenzusosnak tekinthető az értékelés mindkét évben.

Az előzőek mellett az egyes bírák pontszámai közötti korreláció vizsgálata is alkalmas az interindividuális megbízhatóság ellenőrzésére (*Ashton, 2012*), kimutatva, hogy milyen szoros kapcsolat van az egyes bírák által adott pontszámok között, azok mennyire mozogtak együtt az értékelések során. Meghatározva minden egyes bizottságban az egyes bírák pontszámai közötti Pearson-féle korrelációs együtthatókat, megállapítható, hogy a 2022. évi 18 bizottságból mindössze 5-ben fordult elő – egy-két bíráló megléte esetében – közepesnél gyengébb kapcsolat, míg 2023-ban a 23-ból szintén csak 5 bizottság esetében találtunk 0,4-től kisebb korrelációs együtthatókat. Ezek a bizottságok ugyanakkor több olyan közös taggal is rendelkeztek, akik eltérőbb bírálatokat adtak, így ezen közös bizottsági tagok jelentősebben eltérő bírálatok okozták a gyengébb korrelációt.

A szakirodalom által is javasolt, a kutatásunk során meghatározott és értékelt mutatószámok megerősítik a vizsgált borverseny értékelésének megbízhatóságát. Ugyanakkor vizsgálatunk azt is alátámasztotta, hogy számos egyszerű, leíró statisztikai mutatószám áll rendelkezésre a bírák és a bizottságok munkájának értékelésére.

A bírák értékelésében esetlegesen tapasztalható szisztematikus eltérések vizsgálatához (2. kérdés) első lépésként az átlagos pontszámtól mért eltérések előjeles összegét vizsgáltuk meg, mivel ezek az aggregált eltérések egyértelműen kimutathatják a szisztematikus alul- vagy felülponozást. Nagy abszolút értékű negatív összeg jelzi, hogy egyes bírálók rendre átlagpontszám alatti, míg magas pozitív érték esetén átlagpontszám feletti értékeket adtak a bírátaik során. Abszolút értékben a legnagyobb eltérés 2022-ben $-36,4$, valamint $+36,33$ volt, amelyek átlagosan $1,4$ pontos szisztematikus alul-, illetve felülponozást jelentettek. Ugyanakkor 2023-ban előfordult az átlagtól mért $+54,17$ -os aggregált eltérés is, mely átlagosan már $1,8$ pontos, azaz közel 2 pontos felülponozást jelentett. Összességében mindkét évben csak $3-4$ bíráló esetén fordult elő szisztematikus alul- vagy felülponozás, ez a bírácoknak mindössze 10% -a. Ugyanakkor az átlagtól mért abszolút eltérések átlaga 2022-ben az összesen 100 bírálatból mindössze 3 bírálat (és 3 bíráló) esetén haladta meg a 2 pontot, míg 2023-ban ez 65 bíráló 146 bírálatából csak egyetlen esetben fordult elő. Ezek az adatok azt igazolják, hogy a szisztematikus alul- vagy felülponozás rendkívül kis arányban merült fel.

A pontozásos versenyeken – legyen az sport-, művészeti vagy borverseny – széles körben alkalmazott egyszerű módszer a szélsőséges pontozók befolyásoló hatásának csökkentésére a legkisebb és a legnagyobb pontszám elhagyása, azaz egy nyesett átlag alkalmazása. Megvizsgáltuk, hogy két verseny esetében mennyiben módosította volna a végeredményt, amennyiben a nyesett átlag alapján értékelik a borokat.

A nyesett átlag alkalmazása 2022-ben 33 bor esetén javította volna a végső értékelést, ezek közül 3 aranyérmes kapott volna, míg 22 bor alacsonyabb díjazásban részesült volna, 3 közülük elveszítette volna az aranyérmét. Hasonló arányokat figyelhettünk meg a nyesett átlag alkalmazásának hatásaként 2023-ban is, amikor 35 bor javított volna egy kategóriát, ebből 2 lett volna aranyérmes, míg 26 bor rontotta volna a végső értékelését ezzel a számítási módszerrel, de ezek egyike sem volt eredetileg aranyérmes. A nagyaranyérem tekintetében nem változott volna az értékelés. Természetesen az érintett termelőknek számít a kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb értékelés, amelyet ebben az esetben kizárólag a szélsőértékek elhagyása eredményezett volna, ugyanakkor 2022-ben a benevezett 608 bor közül 55 -nek (9%) változtatott volna a végső eredményén a nyesett átlag alkalmazása, 2023-ban ez az eljárás a borok 7% -ában módosította volna az eredményt.

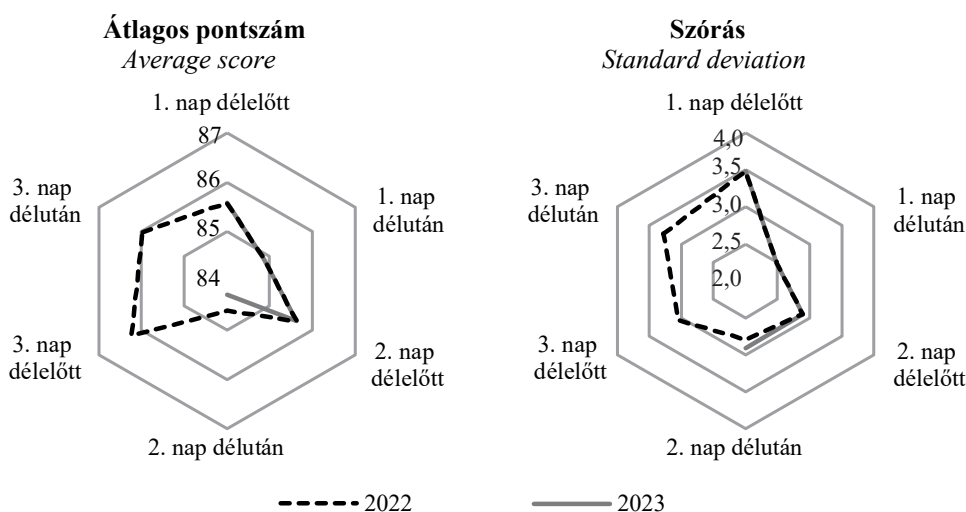
A szélsőségek vizsgálatára számos egyszerű statisztikai mutatószám, elemzési módszer áll rendelkezésre, amelyek segítségével a versenyt szervezők is könnyen és gyorsan azonosíthatják a jelentősen eltérő bírálatokat. A pontszámok elemzése során csak néhány esetben találtunk szélsőségesebben alakuló értékeléseket, de ezek gyakorisága alapján megállapítható, hogy nem befolyásolták érdemben a verseny egészének megítélését.

A bírálati pontszámokat – a borok minőségén és a szubjektív értékítéleten kívül – számos tényező befolyásolhatja (3. kérdés). Elemzésünkben kitértünk a pontszámok és azok szórásának időbeli alakulására is, valamint megvizsgáltuk, hogy a legszélsőségesebben értékelő bírácoknak van-e egyéb közös jellemzőjük, továbbá meghatároztuk, hogy a bírálók szakterülete, neme, nemzetisége (magyar vagy külföldi), illetve a bor fajtája befolyásolja-e a pontszámok alakulását.

Az értékelések időbeni következetességének vizsgálatához szintén az egyes borok átlagos pontszámát, valamint a bírák pontszámainak az átlagos pontszámtól mért eltéréseit használtuk fel, különös tekintettel azok időbeli alakulására. Különkülön vizsgálva az egyes napokon, azon belül a délelőtt és délután értékelt borok pontszámait és azok szórását, megállapítható, hogy sem a napok, sem a napszakok vizsgálata során nem figyelhető meg naponként vagy napszakonként szisztematikusan eltérő pontozás vagy a pontozás szórásának jelentős időbeli változása. A délelőtti és a délutáni pontszámok között átlagosan 0,68 pont volt az eltérés, míg a pontszámok szórása napszakonként csak 0,34-dal tért el átlagosan. (2. ábra).

2. ábra

A borok értékelésének időbeli alakulása
Evaluation of wines regarding time

Forrás: saját szerkesztés.

A legszélsőségesebbnek tűnő bírálók csoportját külön megvizsgálva azt találtuk, hogy az abszolút értékben 25,0-tól nagyobb eltérés 2022-ben 11, míg 2023-ban 9 bíráló esetén fordult elő. Elemezve ezen bírálók – különböző jellemzők szerinti – megoszlását, megállapítható, hogy nem egy meghatározott jellemzőkkel rendelkező bírálói csoportról van szó, mindkét évben közel azonos volt a magyar

és a nemzetközi bírálók aránya, ugyanakkor 2022-ben és 2023-ban is csak 2-2 női bíráló volt a szélsőségesebben értékelők között. A vizsgált bírálói csoport a bírák szakterülete szerint sem mutatott egyedi jellemzőket, 2022-ben 6 kereskedő és 3 sommelier, 2023-ban pedig 3-3 sommelier és szakértő, illetve 2 borász és mindössze 1 kereskedő bírálta a borokat ennyire szélsőségesen.

Az előző mutatószámok összevetése alapján megállapítottuk, hogy a legszélsőségesebben pontozó bírálók, a gyengébb korrelációs kapcsolatot mutatók, valamint a szisztematikus eltérésekkel értékelő bírálók között jelentős átfedések vannak (3. táblázat), több vizsgált mutató tekintetében is a rangsor elején találhatók.

3. táblázat

A legszélsőségesebben, valamint szisztematikus eltérésekkel értékelő bírálók pontszámainak jellemzői

Score characteristics of the judges with the most extreme points and systematic differences

Bizottsági tag sorszáma	Összes eltérés	Átlagos abszolút eltérés	Bizottsági tag sorszáma	Összes eltérés	Átlagos abszolút eltérés
2022			2023		
163	28,20	2,72	126	13,17	2,10
123	20,67	2,09	125	54,17	1,78
144	-24,50	1,85	165	14,33	1,76
165	-24,80	1,73	162	-16,47	1,61
226	-17,67	1,66	266	20,71	1,54
263	-13,40	1,44	172	-22,50	1,50
223	36,33	1,42	362	-30,43	1,50

Forrás: saját szerkesztés.

A borok értékelésének időbelisége mellett tehát a bíráló szakterületének, nemzetiségének, a bírálók nemének, valamint a borfajtáknak az esetleges befolyásoló hatását is megvizsgáltuk. Mindegyik tényező esetén elvégezve a varianciaanalízist, a kapcsolatot leíró H^2 mutató értékére az alábbi eredményeket kaptuk (4. táblázat).

4. táblázat

A vizsgált tényezők befolyásoló hatása
Influencing effect of the examined elements

Befolyásoló tényező	Befolyásoló hatás – H ² mutató, %	
	2022	2023
Napok, napszakok	3,4	3,5
Bíráló szakterülete	4,3	8,3
Bíráló nemzetisége (magyar, külföldi)	3,2	3,0
Bíráló neme	1,9	2,3
Bor fajtája	18,2	5,3

Forrás: saját szerkesztés.

A számítások alapján megállapítható, hogy az időbeliség mellett sem a bírálók neme, sem a nemzetisége nem befolyásolta érdemben a pontszámokat, ugyanakkor a borok fajtája 2022-ben, míg a bírálók szakterülete 2023-ban befolyásolta kismértékben a végső pontszámot.

Mivel a figyelembe vehető, mérhető tényezők egyike sem befolyásolta az értékeléseket, így levonható az a következtetés, hogy a vizsgált borverseny pontszámai valóban a borok közötti minőségi eltéréseket mutatják.

3. Következtetések, javaslatok

A borbírák értékelésének megbízhatóságára vonatkozóan számos külföldi kutatás készült, amelyek arra utalnak, hogy ezen terület iránt nagy az érdeklődés a szakmai körökben, beleértve a borszakma szereplőit, a borászatokat, a kereskedőket, és magukat a borbírákat, valamint a vásárlói kört is. A kutatások szerint változó mértékben hatnak a különböző díjak a vásárlók döntéseire, de többségében mégis befolyásolja őket a vásárlás során, miután valamilyen megbízhatóságot tulajdonítanak a meglétüknek. A bort fogyasztók legtöbbször nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel a bor minőségéről, éppen emiatt üdvözlük a borversenyek eredményeit (*Parsons–Thompson, 2009; Bosker, 2015*). Egy standard szókincs megléte segítséget nyújt a borok megismerésében, ugyanakkor a bor íz- és ízformaleírása túlnyomó részben a borkostoló vagy az elbíráló személyének elfogultságától és előtapasztalataitól is függ, éppen ezért a megbízhatatlan és túlzó ízleírások ellen lépett fel az American Association of Wine Economists kutatócsoport (*Bosker, 2015*).

Számos vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a bírák értékeléseiben nagy variabilitás tapasztalható, mely csökkentheti a megbízhatóságot. A külföldi tanulmányokban a borbírák vizsgálata sem volt egységes, számos módszert alkalmaztak, melyek eltérő, nem összehasonlítható eredményeket hoztak. Az általunk elemzett borversenyen nem azonosíthatók jelentős problémák a borbírálattal kapcsolatban, az értékelés megbízhatónak tekinthető. Sem a napszak vagy a nap, sem a bírák neme, szakterülete, nemzetisége, sem a borkategória, sem a pontszámítási mód (egyszerű vagy nyesett átlag) nem befolyásolta érdemben az eredményeket. Azt tapasztaltuk, hogy egyszerűbb statisztikai módszerekkel is jól elemezhető a borversenyen az értékelések megbízhatósága, javasoljuk ezek alkalmazását.

Az eredmények a hazai borszakmánál fontos eredménnyel szolgáltak, szakmai megbízhatóságot mutattak, megerősíthetik a versenyekbe vetett bizalmat. A pincészeteknek érdemes lehet részt venniük a versenyeken, mert objektív visszajelzést kaphatnak, és – jó szereplés esetén – üzletileg kiaknázható lehetőséghez juthatnak. *Kaiman és szerzőtársai (2023)* kutatási eredményei is alátámasztják, hogy gazdasági szempontból jelentős a borászok és a forgalmazók számára, hogy a borversenyeken milyen pontszámokat érnek el. A kereskedők felhasználhatják az eredményeket üzleti tevékenységük segítésére, illetve a fogyasztók is megbízható támpontot kaphatnak a borválasztásnál.

Emellett a tapasztalatok kifejezetten fontosak lehetnek a vizsgált verseny, illetve a többi borverseny szervezői számára is. Úgy tűnik, a zsűrizés precíz lebonyolításával elérhető, hogy az eredmények megbízhatóan mutassák a nevezett borok beltartalmi értékét. Ez alapján nem tűnik szükségesnek a módosítás, de miután a különböző háttérű bírák pontozásában nem tapasztalható eltérés, így lehetőség van az összetétel változtatására is.

A kutatás korlátai közé tartozik, hogy egy borversenyt vizsgál – igaz, azt két éven keresztül –, így más versenyekre nem feltétlenül igazak a leírt eredmények. A jövőbeli kutatási irányok között szerepel ezért további évek vizsgálata mellett más (hazai) borversenyek eredményeinek elemzése is. Izgalmas lehetőséget kínál a borok ismételt kóstoltatása a bírák által, azonban ennek lebonyolítása nyilvánvalóan csak a verseny szervezőjének bevonásával lehetséges. Érdemes megjegyezni, hogy számos más – általunk nem vizsgált – szempont is befolyásolhatja az eredményeket, mint például a kóstoló pohár (*Cliff, 2001*), a hőmérséklet (*Cliff–King, 2009*), esetleg a fényviszonyok, de ezek is főként kísérlet segítségével elemezhetők.

Irodalom

- Ashton, R. (2011): Improving Experts' Wine Quality Judgments: Two Heads Are Better Than One. *Journal of Wine Economics*, 6(2), 160–178. <https://doi.org/10.1017/S1931436100001577>
- Ashton, R. (2012): Reliability and Consensus of Experienced Wine Judges: Expertise Within and Between? *Journal of Wine Economics*, 7(1), 70–87. <https://doi.org/10.1017/jwe.2012.6>
- Ashton, R. (2016): The Value of Expert Opinion in the Pricing of Bordeaux Wine Futures. *Journal of Wine Economics*, 11(2), 261–288. <http://doi.org/10.1017/jwe.2016.6>
- Baptista Dos Santos J. P. (2016): *Importance of Wine Awards for Producers and Consumers*. Católica Lisbon School of Business & Economics. <https://repositorio.ucp.pt/handle/10400.14/20543>
- Berg, E. C. – Mascha, M. – Capehart, K. W. (2022): Judging reliability at wine and water competitions. *Journal of Wine Economics*, 17(4), 311–328. <https://doi.org/10.1017/jwe.2022.41>
- Bitter, C. (2017): Wine Competitions: Reevaluating the Gold Standard. *Journal of Wine Economics*, 12(4), 395–404. <https://doi.org/10.1017/jwe.2017.38>
- Bodington, J. (2022a): The latent distribution of a rating observed. *Journal of Wine Research*, 33(3), 111–122. <https://doi.org/10.1080/09571264.2022.2110049>
- Bodington, J. (2022b): A maximum entropy estimate of uncertainty about a wine rating – What can be deduced about the shape of a latent distribution from one observation? *Journal of Wine Economics*, 17(4), 296–310. <https://doi.org/10.1017/jwe.2022.55>
- Borászportál (2022): *Új nemzetközi borverseny itthon – Indul a Winelovers Wine Awards!* <https://www.boraszportal.hu/borvilag/uj-nemzetkozi-borverseny-itthon--indul-a-winelovers-wine-awards-8558>
- Bosker, B. (2015): *Is There a Better Way to Talk About Wine?* <https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/is-there-a-better-way-to-talk-about-wine> (letöltve: 2023. augusztus)
- Brenner, A. (2018): *Wine Ratings: When a Gold Medal Isn't so Golden*. EHL Group. <https://hospitalityinsights.ehl.edu/wine-ratings-and-award>
- Cao, J. – Stokes, L. (2010): Evaluation of Wine Judge Performance through Three Characteristics: Bias, Discrimination, and Variation. *Journal of Wine Economics*, 5(1), 132–142. <https://doi.org/10.1017/S1931436100001413>
- Chen, B. (2022): Evaluation of Wine Judges. In: *Wineinformatics: A New Data Science Application*. pp. 29–38., Springer Nature, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-7369-7_4
- Cliff, M. A. – King, M. C. (1996): A proposed approach for evaluating expert judge performance using descriptive statistics. *Journal of Wine Research*, 7(2), 83–90. <https://doi.org/10.1080/09571269608718068>
- Cliff, M. A. – King, M. C. (1997): The evaluation of judges at wine competitions: The application of eggshell plots. *Journal of Wine Research*, 8(2), 75–80. <https://doi.org/10.1080/09571269708718104>
- Cliff, M. A. (2001): Influence of Wine Glass Shape on Perceived Aroma and Colour Intensity in Wines. *Journal of Wine Research*, 12(1), 39–46. <http://doi.org/10.1080/09571260120069741>
- Cliff, M. A. – King, M. C. (2009): Influence of Serving Temperature and Wine Type on Perception of Ethyl Acetate and 4-ethyl Phenol in Wine. *Journal of Wine Research*, 20(1), 45–52. <http://doi.org/10.1080/09571260902978535>
- De Nicolo, G. (2023): Wine Ratings and Commercial Reality. *AAWE working paper*, No. 276. https://wine-economics.org/wp-content/uploads/gravity_forms/16-f53e09d4456b448d89c25847538234ac/2023/03/GDN_WR_21.pdf

- Decanter.com (2024): *How the judging and medals work*.
<https://enter.decanter.com/a/page/about-dwwa/how-dwwa-judging-and-medals-work>
- Gergaud, O. – Ginsburgh, V. – Moreno-Tertero, J. D. (2021): Wine Ratings: Seeking a Consensus among Tasters via Normalization, Approval, and Aggregation. *Journal of Wine Economics*, 16(3), 321–342. <https://doi.org/10.1017/jwe.2021.15>
- Global Wine Medal Rating (2024): *Competitions featured in Global Wine Medal Rating*.
<https://gwmr.gustos.life/gwmr-competitions>
- Harsányi D. – Zarándné Vámosi K. – Hlédik E. (2023): Az egyes generációk borfogyasztási szokásainak vizsgálata Magyarországon. *Vezetéstudomány*, 54 (7–8), 44–57.
<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2023.07-08.04>
- Herbst, F. J. – Von Arnim, C. (2009): The role and influence of wine awards as perceived by the south african wine consumers. *Acta Commercii*, 9 (1), 90–101.
<https://hdl.handle.net/10520/EJC17035>
- Hlédik, E. – Harsányi, D. (2019): Towards quality consumption: segmentation of the Hungarian wine market based on wine consumption and purchasing habits. *International Journal of Wine Business Research*, 31(4), 602–617. <https://doi.org/10.1108/IJWBR-10-2018-0063>
- Hodgson, R. T. (2008): An Examination of Judge Reliability at a major U.S. Wine Competition. *Journal of Wine Economics*, 3(2), 105–113. <https://doi.org/10.1017/S1931436100001152>
- Hulkower, N. (2012): A Mathematician Meddles with Medals. *American Association of Wine Economists Working Paper*, No. 97.
- Hulkower, N. (2021): *Two Problems with Wine Competitions*. Conference: Circle of Wine Writers Seminar, 15 October 2021.
https://www.researchgate.net/publication/355329588_Two_Problems_with_Wine_Competitions#fullTextFileContent
- Kaimann, D. – Spiess Bru, C. L. M. – Frick, B. (2023): Ratings meet prices: The dynamic –relationship of quality signals. *Journal of Wine Economics*, 18(3), 226–244.
<https://doi.org/10.1017/jwe.2023.14>
- Kielmayer, K. (2021): *Wine tasting language – past, present, and future*. Weinakademiker thesis.
- Klink-Lehmann, J. – Yeh, C-H. – Hartmann, M. (2019): *The influence of wine awards and sustainability labels on consumers' WTP: An experimental study at the example of German "Riesling"*. Agricultural & Applied Economics Association Annual Meeting.
- Központi Statisztika Hivatal [KSH] (2024): *Bormérleg*.
https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0058.html
- Malfeito-Ferreira, M. – Diako, C. – Ross, C. F. (2019): Sensory and chemical characteristics of 'dry' wines awarded gold medals in an international wine competition. *Journal of Wine Research*, 30(3), 204–219. <https://doi.org/10.1080/09571264.2019.1652154>
- Neuninger, R. – Mather, D. – Duncan, T. (2015): Forgone profit in the wine industry: making optimal use of wine awards when positioning wines and segmenting consumers. *Australian Journal of Grape and Wine Research*.
- Neuninger, R. – Mather, D. – Duncan, T. (2016): The Effectiveness of Extrinsic Cues on Different Consumer Segments: The Case of Wine Awards. *Universal Journal of Management*, 4(11), 628–638. <https://doi.org/10.13189/ujm.2016.041105>
- Organisation Internationale de la Vigne et du Vin [OIV] (2021): *OIV standard for international wine and spiritous beverages of vitivinicultural origin competitions*.
<https://www.oiv.int/public/medias/7895/oiv-patronage-competition-norme-ed-2021.pdf>
- Organisation Internationale de la Vigne et du Vin [OIV] (2023): *State of the World Vine and Wine Sector in 2022*.
https://www.oiv.int/sites/default/files/documents/2023_SWVWS_report_EN.pdf

- Országos Borverseny (2024): <https://www.orszagosborverseny.hu/>
- Orth, U. R. – Krška, P. (2001): Quality signals in wine marketing: the role of exhibition awards. *The International Food and Agribusiness Management Review*, 4(4), 385–397. [https://doi.org/10.1016/S1096-7508\(02\)00066-6](https://doi.org/10.1016/S1096-7508(02)00066-6)
- Parker, R. (2024): *TWA Rating System*. <https://www.robertparker.com/about/the-rating-system>
- Parsons, A.G., Thompson, A. (2009): Wine recommendations: who do I believe? *British Food Journal*, 111(9), 1003–1015. <https://doi.org/10.1108/00070700910992899>
- Prisco, J. (2021): *Judgment of Paris: The tasting that changed wine forever*. <https://edition.cnn.com/travel/article/judgment-of-paris-wine-tasting-cmd/index.html>
- Ruiz, J. V. (2021): The Rising Influence of Professional Wine Ratings. *The Food Institute*. <https://foodinstitute.com/focus/the-rising-influence-of-professional-wine-ratings/>
- Sáenz-Navajas, M-P. – Campo, E. – Sutan, A. – Ballester, J. – Valentin, D. (2013): Perception of wine quality according to extrinsic cues: The case of Burgundy wine consumers. *Food Quality and Preference*, 27(1), 44–53. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual>
- Schiefer, J. – Fischer, C. (2008): The gap between wine expert ratings and consumer preferences: Measures, determinants and marketing implications. *International Journal of Wine Business Research*, 20(4), 335–351. <https://doi.org/10.1108/17511060810919443>
- Szolnoki, G. (2023). *A magyar borpiac és a borfogyasztói szokások elemzése – Összehasonlító elemzés, 2017–2023*. https://www.hnt.hu/wp-content/uploads/2023/10/HNT_Szolnoki-Gergely_Osszehasonlitas_2017_2023_20231010.pdf (letöltve: 2024. április)
- Szolnoki G. – Totth G. (2017). *A magyar borpiac és a bor – fogyasztói szokások elemzése*. (Szakmai prezentáció, 2017. november 14.). Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, Budapest. https://hnt.hu/wp-content/uploads/2017/11/HNT_Szakmai_Nov14-1.pdf
- VinAgora (2024): <https://vinagora.hu/hu>
- Wine History Tours (2023): *A History of Wine Tasting*. <https://winehistorytours.com/a-history-of-wine-tasting/>
- WineLovers Wine Awards (2024): <https://wineloverswineawards.com/>